

Handbok för landskapets påverkansorgan
för den språkliga minoriteten och för
samiskan

14.12.2018

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
1. Påverkansorganet för den språkliga minoriteten och för samiskan – ett lagstadgat påverkansorgan.....	3
Organets syfte och uppgifter.....	3
2. Påverkansorganets lagstadgade uppgifter.....	4
Uppgifter som berör landskapets tjänster.....	5
Rapportering.....	6
Producering och inhämtande av information.....	7
Påverkansorganets rättigheter.....	8
Påverkansorganet och jämställdhetslagen.....	8
Påverkarrollen omfattar alla uppgiftsområden.....	8
Rätten till tillräcklig information om aktuella frågor ska tryggas.....	8
Det finns många sätt att påverka.....	8
Förhållandet mellan påverkansorganet för samiskan och sametinget.....	9
3. Exempel på positiva erfarenheter av tryggande av påverkansorganets verksamhetsförutsättningar...	10
Tekniska verksamhetsförutsättningar.....	10
Verksamhetsanslag.....	10
Sammanträdesarvoden.....	10
Resekostnader.....	10
Utbildning.....	11
Tillgänglighet.....	11
4. Hur tillsätts ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten och för samiskan?.....	11
Tillsättandet av ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten.....	11
Tillsättandet av ett påverkansorgan för samiskan.....	12
Vem kan företräda en språkgrupp i påverkansorganet?.....	12
5. Exempel på goda verksamhetsmetoder.....	13
Mandattid.....	13
Landskapsförvaltningens representation.....	13
Val av ordförande och sekreterare.....	14
6. Verksamheten i påverkansorganet för den språkliga minoriteten och för samiskan.....	14
Exempel på goda verksamhetsmetoder.....	14
Verksamhetsmetoder.....	14
Val av ärenden för behandling.....	14
Språkfrågor ska uppmärksammas ur ett brett perspektiv.....	15
Utarbetandet av en verksamhetsstadga.....	15
Samarbete och information om verksamheten.....	15

7. Länkar	16
8. Källförteckning.....	16

Inledning

Enligt landskapslagen ska landskapsstyrelsen i tvåspråkiga landskap tillsätta ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten, och ett påverkansorgan för det samiska språket i landskap där det ingår kommuner som hör till samernas hembygdsområde. Personer som representerar de invånare i landskapet som hör till den språkliga minoriteten ska väljas till medlemmar i organet. Med den språkliga minoriteten i landskapet avses antingen den finskspråkiga eller den svenskspråkiga minoriteten. Medlemmarna i påverkansorganet för det samiska språket ska representera områdets samiskspråkiga invånare. Minst en tredjedel av organets medlemmar ska väljas bland personer som sametinget föreslår. Påverkansorganet har flera lagstadgade uppgifter, men fattar inte beslut om anordnandet av service. Vid beslutsfattandet i landskapet bör dock organets utredningar, bedömningar och definitioner av servicebehovet beaktas.

Landskapet ska fatta beslut bl.a. om antalet medlemmar i påverkansorganet, dess sammansättning, det sätt på vilket organet tillsätts och dess verksamhetsmetoder. I denna handbok föreslås ett antal tillämpliga verksamhetsmetoder, som dock inte är förpliktande för landskapen. Många exempel gäller förfaranden som konstaterats fungera i sjukvårdsdistriktens och landskapsförbundens nämnder för minoritetsspråk och som kan vara till hjälp när ett påverkansorgan tillsätts och dess verksamhet planeras. I samband med planeringen ska det även beaktas att landskapet svarar för uppgifter som hänför sig till ett stort antal sektorer. Påverkansorganet har uppgifter som berör förutom social- och hälsovårdstjänster även t.ex. tillväxttjänsterna och landsbygdsnäringsarna.

Med hjälp av påverkansorganen strävar man efter att kompensera den försvagningen av svensk- och samiskspråkiga personers möjligheter till inflytande. För svenskspråkiga personer kommer de faktiska möjligheterna att utöva inflytande i tvåspråkiga landskap i regel att vara svagare än i tvåspråkiga kommuner, eftersom de svenskspråkiga utgör endast en liten andel av invånarna i de tvåspråkiga landskapen (med undantag för Österbotten). Detsamma gäller samiskspråkiga personers möjligheter att utöva inflytande. Samtidigt bör det beaktas att påverkansorganen för den språkliga minoriteten och för samiskan bara är en av flera viktiga kanaler för påverkan i landskapen. Det finns också andra sätt att utöva inflytande i landskapen, som alla invånare på ett jämlikt sätt kan använda sig av.

Syftet med denna handbok är att ge tips om goda tillvägagångssätt som kan iakttas vid tillsättandet av ett nytt påverkansorgan och vid valet av medlemmar i organet. Med hjälp av handboken strävar man efter att se till att påverkansorganets arbete även i praktiken blir verkningsfullt. Med hjälp av handboken främjas också en enhetlig praxis.

Handboken har utarbetats vid justitieministeriet. Den har bearbetats och kommenterats vid en särskild workshop samt av Svenska Finlands folktings förvaltningsutskott, sametinget och nätverket för tvåspråkiga landskap och landskapet Lappland. I syfte att kartlägga god praxis har en enkät genomförts i tjänsten utlåtande.fi.

1. Påverkansorganet för den språkliga minoriteten och för samiskan – ett lagstadgat påverkansorgan

27 § i regeringens proposition till landskapslag:

I tvåspråkiga landskap ska landskapsstyrelsen tillsätta ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten.

I landskap där det ingår kommuner som hör till samernas hembygdsområde ska landskapsstyrelsen tillsätta ett påverkansorgan för samiskan.

Organets syfte och uppgifter

Landskapsreformen innebär att landskapen kommer att ta över en del av de uppgifter som har skötts av kommunerna och samkommunerna samt av statens regionalförvaltningsmyndigheter. Ett mål i samband med reformen är att se till att invånarnas rätt till delaktighet och inflytande i landskapen tillgodoses. Eftersom de svensk- och samiskspråkiga invånarna har sämre möjligheter att utöva inflytande i landskapen än de har i tvåspråkiga kommuner och i kommuner som hör till samernas hembygdsområde, bestäms det i landskapslagen att ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten och för samiskan ska tillsättas. Påverkansorganets verksamhet främjar tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i landskapet.

Till de tvåspråkiga landskapen hör Kymmenedalens, Nylands, Egentliga Finlands, Österbottens och Mellersta Österbottens landskap. Samernas hembygdsområde finns i landskapet Lappland.

Både kommunerna och landskapen ansvarar för frågor som är centrala med tanke på språkgrupperna. Kommunernas, landskapens och statens uppgifter beskrivs i följande tabell:

Kommunerna	<p>Organ för lokal delaktighet, demokrati och livskraft som sköter sådana självstyrelseuppgifter som invånarna fattat beslut om och lagstadgade lokala uppgifter</p> <ul style="list-style-type: none">• Kunskap och bildning• Hälsa och välbefinnande• Idrott och kultur• Ungdomsväsendet• Lokal näringspolitik• Markanvändning och byggande
Landskapen	<ul style="list-style-type: none">• Social- och hälsovården• Främjande av välfärd, hälsa och säkerhet• Alkoholförvaltningen• Räddningsväsendet• Miljö- och hälsoskyddet• Lantbruket och utvecklandet av landsbygden• Uppgifter i anslutning till fiskeri- och vattenhushållningen• Regionutveckling och tillväxttjänster• Planeringen och planläggningen inom landskapet

	<ul style="list-style-type: none"> • Vattenskyddet och vattenförsörjningen • Främjande av naturens mångfald • Planeringen av trafiksystemen och deras funktion, trafiksäkerheten, väghållningen och skärgårdstrafiken • Främjande av utbildning, kultur och idrott • Avbytarservice • Frågor som berör romer
Staten	<ul style="list-style-type: none"> • Upprätthållande och utvecklande av rättsstaten • Tryggande och utvärdering av de grundläggande fri- och rättigheterna • Säkerhetsuppgifter • Riksomfattande och internationella uppgifter • Allmän intressebevakning

2. Påverkansorganets lagstadgade uppgifter

27 § i regeringens proposition till landskapslag:

Påverkansorganet för den språkliga minoriteten har till uppgift att utreda, bedöma och fastställa vilka tjänster landskapets språkliga minoritet har behov av på sitt eget språk och följa tillgången på tjänsterna och deras kvalitet. Organets uppgift är att utifrån utredningarna, bedömningarna och uppföljningen lägga fram förslag till landskapsstyrelsen om hur de tjänster som tillhandahålls på minoritetens språk ska utvecklas och om kraven på personalens språkkunskaper och utvecklingen av språkkunskaperna. Organet kan även ha andra uppgifter som landskapsstyrelsen bestämmer. Organet ska årligen lämna landskapsstyrelsen en berättelse om hur tjänsterna på minoritetens språk har genomförts.

Eftersom det är fråga om ett påverkansorgan, kan organet inte fatta beslut som är bindande för landskapet. Vid beslutsfattandet i landskapet bör dock organets utredningar, bedömningar och definitioner av servicebehovet beaktas.

Uppgifter som berör landskapets tjänster

1. Genom utredning, bedömning och fastställelse av servicebehovet strävar man efter att agera på ett förutseende sätt. Behovet av språkliga tjänster i landskapet kan därmed beaktas i ett tillräckligt tidigt skede. Exempelvis kan behovet av tjänster på ett visst språk variera i olika regioner.
2. Genom att följa upp tillgången till tjänster och tjänsternas kvalitet får organet information om hur de språkliga rättigheterna de facto har tillgodosetts. Med tanke på uppföljningen är det väsentligt att organet har tillgång till tillräcklig information som stöd för sitt arbete. Inhämtandet av information behandlas närmare nedan i ett skilt avsnitt.
3. Organet lägger på basis av sina utredningar fram förslag till landskapsstyrelsen om hur tjänsterna ska utvecklas samt om kraven på personalens språkkunskaper och om utvecklandet av språkkunskaperna. Landskapet kan exempelvis i en instruktion fastställa det förfarande som ska iakttas vid behandlingen av förslagen.

Påverkansorganet kan även ha andra uppgifter än de som anges i lagen, om landskapsstyrelsen bestämmer detta.

Rapportering

27 § i regeringens proposition till landskapslag:

Organet ska årligen lämna landskapsstyrelsen en berättelse om hur tjänsterna på minoritetens språk har genomförts.

Uppföljningen av den service som tillhandahålls språkminoriteten

Berättelsen ges årligen

Landskapsstyrelsen behandlar berättelsen

Påverkansorganet ska årligen avge en berättelse om hur tjänsterna på minoritetsspråket har genomförts i landskapet. Syftet med berättelsen är att ge information som man kan dra nytta av vid landskapets beslutsfattande i samband med planeringen av tjänsterna för den språkliga minoriteten. Berättelsen bör färdigställas i februari-mars, så att den information som ingår i berättelsen kan utnyttjas vid den sammanställning som social- och hälsovårdsministeriet utarbetar inför de årliga förhandlingarna mellan ministeriet och landskapet.

Berättelsen kan vara ett centralt redskap vid uppföljningen av hur de språkliga rättigheterna tillgodoses. Varje myndighet övervakar inom sitt verksamhetsområde att språklagstiftningen följs, vilket innebär att berättelsen även kan stöda landskapets egenkontroll.

Påverkansorganet kan självt definiera berättelsens innehåll. Berättelsens huvudsakliga eller centrala innehåll och struktur kan vid behov anges t.ex. i en verksamhetsstadga som antas av landskapsstyrelsen. Utarbetandet av berättelsen förutsätter att det anvisas tillräckliga resurser för detta arbete. Arbetet främjas bl.a. av att påverkansorganet får kännedom om resultaten av mätningar av kundnöjdhet, om klagomål och om hur dessa har behandlats samt om annat liknande kundresponsmaterial.

Eftersom det är fråga om en årlig berättelse kan berättelsen också gälla ett särskilt tema, och de frågor som granskas i berättelsen kan variera från år till år.

Exempel på frågor som kan behandlas i berättelsen:

- De långsiktiga trenderna för språkförhållandenas del och förändringarna i dem
- Resultaten av kundenkäter och klagomål rörande språkfrågor samt åtgärder som dessa föranlett
- Granskningar utförda av landskapets granskningsutskott eller av utomstående aktörer
- Frågor som hänför sig till personalens språkkunskaper
- Förslag till utvecklingsåtgärder
- Åtgärder som vidtagits med anledning av utvecklingsåtgärder som föreslagits i tidigare berättelser

Som hjälp vid utarbetandet av berättelsen kan man använda sig av de uppföljningsindikatorer för de språkliga rättigheterna¹ som utarbetats av justitieministeriet och som kan vara till hjälp när det gäller att gestalta vad som ska uppföljas och uppföljningsmetoderna. För att man ska kunna dra nytta av berättelsens innehåll är det viktigt att fastställa tydliga förfaranden för hur berättelsen behandlas i landskapet.

I samband med utarbetandet av berättelsen för påverkansorganet för samiskan finns det skäl att beakta att även byrån för samiska språket tillsammans med det språkråd som tillsätts av sametinget avger en berättelse till sametinget för varje valperiod. För utarbetandet av regeringens berättelse tillställer sametinget dessutom årligen statsrådet en berättelse över händelser som är av betydelse när det gäller utvecklingen i frågor som särskilt berör samerna.

Producering och inhämtande av information

För att påverkansorganet ska kunna sköta sina uppgifter är organet beroende av den information som organet tillställs och samlar in. Informationen är viktig både för det förutseende agerandet och för utarbetandet av den årliga berättelsen.

Påverkansorganet ska få tillräcklig information bl.a. om kundtillfredsställelsen och kundresponsen. Till informationskällorna hör t.ex. tjänsternas användare samt offentliga och privata tjänsteproducenter.

Bestämmelser om produktion av information finns i landskapslagen och i lagen om ordnande av social- och hälsovård. T.ex. i 140 § i landskapslagen finns bestämmelser om landskapets produktion av information. I 21 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård finns bestämmelser om landskapets egenkontroll, i 23 § 7 punkten om tjänsteproducentens skyldighet att lämna landskapet uppgifter om tillhandahållna tjänster, i 24 § om tjänsteproducenternas egenkontroll och i 31 § om uppföljning och utvärdering av social- och hälsovården. I 23 § i landskapslagen finns dessutom bestämmelser om invånarnas möjligheter att delta och påverka också när det gäller privata tjänsteproducenter.

Till den del tjänster tillhandahålls av privata tjänsteproducenter kan bl.a. produktionen av information beaktas i de villkor som fastställs för producenterna och för konkurrensutsättningen. Exempelvis i modellvillkoren för valfrihetsproducenter beaktas producenternas skyldighet att producera information i enlighet med det system för delaktighet som landskapet fattat beslut om, även för påverkansorganets behov. Det ska likaså vara möjligt att ställa upp villkor för kommunikationen.

I samband med produktionen av information och egenkontrollen ska det produceras information också om tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och om de språkliga tjänsternas kvalitet. Påverkansorganets behov ska uppställas som villkor i de avtal som ingås med privata aktörer.

¹ Uppföljningsindikatorerna för de språkliga rättigheterna, justitieministeriets publikation 42/2018

Påverkansorganen kan inte själva producera all behövlig information, och det är viktigt att organen delger landskapet sina synpunkter på vilken information de behöver. Ett alternativ kan också vara att granskningsnämnden eller någon utomstående aktör granskar de språkliga tjänsternas standard.

Påverkansorganets rättigheter

Påverkansorganen för den språkliga minoriteten och för samiskan är lagstadgade organ, men organen har inte någon beslutanderätt beträffande de tjänster som landskapet svarar för. Landskapsstyrelsen ska se till att påverkansorganen tillsätts. Påverkansorganen är emellertid inte sådana myndigheter som enligt landskapslagen utövar offentlig makt. Landskapet kan således inte överföra exempelvis beslutsmakt till påverkansorganen. Det finns dock skäl att höra organen och inkludera dem i den verksamhet och i de beslutsprocesser som är av betydelse för levnadsförhållandena för personer som hör till den berörda språkgruppen, för tillgodoseendet av deras rättigheter och för de tjänster som språkgruppen behöver. Landskapet bör i sitt beslutsfattande beakta påverkansorganens förslag och berättelser.

Påverkansorganet och jämställdhetslagen

Den så kallade kvotbestämmelsen i jämställdhetslagen, dvs. lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, gäller inte direkt påverkansorganet. När organets medlemmar utses är det således inte obligatoriskt att vartdera könet representeras till minst 40 procent. Målsättningen är dock att både kvinnor och män ska utses till medlemmar i organet så jämlikt som möjligt.

Påverkarrollen omfattar alla uppgiftsområden

Landskapets påverkansorgan har en påverkarroll som omfattar alla uppgiftsområden i landskapet.² Påverkansorganet har till uppgift att påverka sådan verksamhet som är eller som organet anser vara av betydelse för levnadsförhållandena för dem som hör till den berörda språkgruppen, för tillgodoseendet av deras rättigheter och för de tjänster som de behöver. Påverkansorganet kan också ha olika sektioner för uppföljning av olika uppgiftsområden. Detta kan vara motiverat framför allt i stora landskap.

Rätten till tillräcklig information om aktuella frågor ska tryggas

För att påverkansorganet ska ha en konkret och faktisk möjlighet att påverka verksamheten i landskapet, ska landskapet se till att organet får tillräcklig information om landskapets verksamhet samt om olika aktuella projekt som kan ha konsekvenser för levnadsförhållandena för personer i den berörda språkgruppen och för tillgodoseendet av deras rättigheter. Med tanke på påverkansorganets verksamhet är det viktigt att organet i god tid informeras om ärenden som är under beredning, redan när beredningen inleds. Då kan organet påverka frågorna i rätt tid. Landskapet ska generellt fästa uppmärksamhet vid informationens tillgänglighet, så att informationen de facto är tillgänglig för alla.

Det finns många sätt att påverka

Utöver de lagstadgade uppgifterna kan påverkansorganet bland annat väcka initiativ, ge utlåtanden och lägga fram ställningstaganden. Organet kan också på eget initiativ ta ställning till och uttala sig i frågor som det anser vara av betydelse för personer som hör till den berörda språkgruppen. Organet kan till exempel ordna diskussionsmöten, evenemang och utbildning samt informera om sin verksamhet och inspirera personer som hör till språkgruppen att påverka. Det är möjligt att påverka också genom att samarbeta med olika aktörer och genom att föra en dialog med dem.

² Se 6 § i landskapslagen.

Förhållandet mellan påverkansorganet för samiskan och sametinget

Sametinget har enligt lagen till uppgift att sköta ärenden som berör samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk. Sametinget ska i de ärenden som hör till det företräda samerna i nationella och internationella sammanhang. Syftet med påverkansorganet för samiskan är att garantera samiskspråkiga personer en möjlighet att påverka landskapets språkliga tjänster. Påverkansorganet ersätter inte sametinget när det gäller dess ställning som representant för samerna. Påverkansorganets uppgifter hänför sig till tillgången till språkliga tjänster och tjänsternas kvalitet, och kompletterar samiskspråkiga personers möjligheter till delaktighet och inflytande i landskapet.

Skyldigheten att förhandla med sametinget om sådana vittsyftande och viktiga åtgärder som avses i sametingslagens 9 §³ gäller även i fortsättningen. Exempelvis ska landskapet förhandla om påverkansorganets verksamhetsstadga med sametinget. Det finns likaså skäl att notera att förhandlingsplikten inte elimineras av att ett ärende behandlas i påverkansorganet eller av att en åtgärd vidtas på initiativ av påverkansorganet. Eftersom påverkansorganet inte är en myndighet kan organet däremot inte vara föremål för förhandlingsplikt.

Nedan uppräknas de likartade uppgifter som ankommer på sametinget och påverkansorganet för samiskan:

- **Initiativrätt och rätt att ge utlåtanden:** Både sametinget och påverkansorganet har initiativrätt.⁴ Sametinget följer samiska språklagens tillämpning och kan ge rekommendationer i frågor som berör språklagstiftningen samt väcka initiativ för att åtgärda observerade missförhållanden. Sametinget har en vidsträckt initiativrätt rörande samernas förhållanden, och den berör alla myndigheter. Påverkansorganets initiativrätt gäller däremot de tjänster som landskapet tillhandahåller på samiska, och förslagen läggs fram för landskapsstyrelsen. Påverkansorganet stöder landskapets egenkontroll.
- **Uppföljningsberättelsen:** För utarbetandet av regeringens berättelse tillställer sametinget årligen statsrådet en berättelse över händelser som är av betydelse när det gäller utvecklingen i frågor som särskilt berör samerna. Påverkansorganet för samiskan ger å sin sida landskapsstyrelsen en årlig berättelse över tillhandahållandet av tjänster på samiska i landskapet. Berättelserna ges till olika organ. I påverkansorganets berättelse behandlas verksamheten i landskapet, och organet har delvis annorlunda resurser till sitt förfogande, medan man i sametingets berättelse i större omfattning kan behandla verksamheten hos samtliga myndigheter. Berättelserna kompletterar varandra, och vid utarbetandet av dem kan man tillgodogöra sig sådan information som redan har presenterats i den andra berättelsen.

³ Sametingslagens 9 § innehåller en förteckning över ärenden beträffande vilka det föreligger förhandlingsplikt. Det förutsätts också att förhandlingarna förs vid rätt tidpunkt.

⁴ Sametingets initiativrätt regleras i 5 § 2 mom. i sametingslagen.

3. Exempel på positiva erfarenheter av tryggnad av påverkansorganets verksamhetsförutsättningar

Att sörja för påverkansorganets verksamhetsförutsättningar kan i praktiken innebära följande:

Tekniska verksamhetsförutsättningar

Landskapet

- anvisar en tillgänglig sammanträdeslokal,
- sköter sammanträdesarrangemangen och möjliggör vid behov deltagande på distans,
- svarar för sammanträdeskostnaderna,
- stöder verksamheten och tillhandahåller handledning eller rådgivning samt stöd för inhämtandet av information,
- hjälper vid behov med beredningen av ärendena samt med sekreterar- och föredragandeuppgifterna vid sammanträdena samt anvisar tillräckliga resurser för ärendenas beredning,
- svarar för översättningarna,
- ser till att det vid behov finns assistenter vid sammanträden och evenemang,
- ordnar i mån av möjlighet behövlig tolkning, samt
- hjälper till med researrangemangen i anslutning till sammanträdena.

Verksamhetsanslag

- Det ska anvisas tillräckliga anslag och personalresurser för påverkansorganets verksamhet och för skötseln av dess lagstadgade uppgifter. Ett särskilt budgetanslag gör påverkansorganets verksamhet smidigare.
- Påverkansorganet för samiskan följer tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för de tre samiska språkens del, vilket ska beaktas vid tilldelningen av resurser.

Sammanträdesarvoden

- Landskapet avgör om sammanträdesarvoden betalas ut. Vid prövningen ska det dock beaktas att påverkansorganet för den språkliga minoriteten har omfattande lagstadgade uppgifter som kräver sakkännedom av de förtroendevalda.
- Landskapet kan till exempel besluta att förvaltningsstadgans bestämmelser om arvoden och ersättningar för medlemmar i en nämnd i tillämpliga delar också ska gälla arvoden och ersättningar för påverkansorganets medlemmar.

Resekostnader

- I landskapets budget ska det reserveras ett anslag för ersättande av påverkansorganets medlemmars och deras eventuella assistenters resekostnader.
- Påverkansorganets medlemmar kommer från olika håll i landskapet. En stor del av medlemmarna reser således till sammanträdena från en annan ort. Om inte landskapet deltar i ersättandet av resekostnaderna kan dessa bilda ett faktiskt hinder för deltagandet.

Utbildning

- Det finns skäl för landskapet att på egen bekostnad ordna utbildning för påverkansorganets medlemmar och för tjänstemännen i landskapet samt att introducera dem i sina uppgifter. Utbildningen och introduktionen är viktig för att alla ska vara på det klara med organets uppgifter och sina egna roller.

Tillgänglighet

- Det är viktigt att man vid påverkansorganets sammanträden och i dess verksamhet, liksom i landskapets verksamhet i övrigt, uppmärksammar tillgängligheten ur ett brett perspektiv med beaktande av olika gruppers behov.
- Sammanträdeslokalerna ska vara tillgängliga. Det ska vara möjligt att ta sig fram med hjälpmedel, såsom rullstol, och det ska finnas tillgång till en tillgänglig toalett. Även syn- och hörselmiljön ska vara tillgänglig: det ska finnas en induktions slinga i sammanträdeslokalen och belysningen ska vara tillräcklig och bländfri.
- I organets kommunikation exempelvis på webben samt i meddelanden och sammanträdesmaterial ska tillgängligheten beaktas ur olika användargrupperns perspektiv. Också vid sammanträdena ska det fästas vikt vid att informationen är tillgänglig för alla.

4. Hur tillsätts ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten och för samiskan?

27 § i regeringens proposition till landskapslag:

”Till medlemmar i organet väljs personer som representerar de invånare i landskapet som hör till den språkliga minoriteten.”

”Till medlemmar [i påverkansorganet för samiskan] väljs personer som representerar de samiskspråkiga invånarna. Minst en tredjedel av organets medlemmar ska utses bland de personer som sametinget föreslår.”

Tillsättandet av ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten

Påverkansorganets medlemmar ska höra till landskapets språkliga minoritet, som kan vara antingen finsk-, svensk- eller samiskspråkig. I påverkansorganet för samiskan ska alla tre samiska språk vara företrädare, det vill säga enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska. I övrigt fattar landskapet närmare beslut om organets mandattid, om hur organet ska väljas samt om dess sammansättning och storlek.

Vid tillsättandet av påverkansorganet är det viktigt att se till att allmänheten de facto upplever att organet företräder den berörda språkgruppen. Påverkansorganet är språkgruppens egen påverkningskanal i landskapet. Organets sammansättning och det sätt på vilket dess medlemmar väljs påverkar direkt organets legitimitet och därigenom dess verksamhetsförutsättningar.

För att landskapens arbete ska underlättas är det motiverat att det finns ett enhetligt sätt att tillsätta påverkansorganen i landskapen. Av denna anledning har de tvåspråkiga landskapen 22.10.2018 beslutat sig för att rekommendera följande sätt för val av påverkansorganets medlemmar:

Valet av medlemmar i påverkansorganet ska förenas med landskapsvalet. Vid landskapsvalet räknas röstetalet för de kandidater i varje parti vars registrerade modersmål är landskapets minoritetsspråk, antingen finska eller svenska. På basis av partiernas och valmansföreningarnas relativa röstetal bestäms den andel medlemmar de får utse i påverkansorganet. Partierna och valmansföreningarna utser sedan sina representanter i påverkansorganet. Landskapsstyrelsen fastställer därefter påverkansorganets sammansättning.

Om landskapet inte tillämpar det rekommenderade valsättet, kan landskapet be språkgruppen utse kandidater till organet på något annat sätt:

- Partier, organisationer och föreningar kan ombes lägga fram förslag till medlemmar eller direkt utse representanter i organet.
- Landskapet kan även förklara det möjligt för envar att anhålla om att bli medlem i organet.

Övrigt att notera:

- När det gäller organets sammansättning kan man lägga vikt vid sakkunskap, regional kännedom och/eller representation av olika befolkningsgrupper.
- Det är möjligt att välja representanter för den språkliga minoriteten även från de kommuner i landskapet som inte är tvåspråkiga.
- Framför allt i stora landskap bör man överväga att inrätta sektioner eller arbetsgrupper som är underställda organet. Dessa kan vara antingen regionala eller ges i uppdrag att behandla vissa av landskapets uppgifter (t.ex. tillväxttjänster eller landsbygdsnäringar).

Tillsättandet av ett påverkansorgan för samiskan

Sametinget ska utnämna minst en tredjedel av medlemmarna i påverkansorganet för samiskan. Också organets övriga medlemmar ska företräda de samiskspråkiga invånarna. Den rekommendation som refererats i avsnittet om tillsättandet av ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten gäller inte påverkansorganet för samiskan. De övriga tillvägagångssätt som nämns som exempel i avsnittet kan dock tillämpas vid tillsättandet av organet. I fråga om påverkansorganet för samiskan bör dessutom särskilt följande beaktas:

- Alla tre samiska språk ska vara representerade i organet.
- När det gäller den regionala representationen bör man hålla i minnet att det i landskapet kan finnas både kommuner som hör till samernas hembygdsområde och andra kommuner med samiskspråkiga invånare.
- Utöver sametinget kan också skoltarnas byastämman och olika sameföreningar ges möjlighet att utse representanter eller kandidater till organet.

Vem kan företräda en språkgrupp i påverkansorganet?

Påverkansorganet erbjuder minoritetsspråkgruppen en möjlighet att påverka servicen på dess eget språk och det faktiska tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. En person som tillhör minoriteten lägger ofta märke till saker som majoritetsbefolkningen inte noterar. Därför är det viktigt att organets medlemmar har en genuin kontakt till den språkgrupp de företräder.

I lagen bestäms det att personer som representerar de invånare i landskapet som hör till den språkliga minoriteten ska väljas till medlemmar i organet. "Att höra till en språkgrupp" kan betraktas som ett relativt vedertaget begrepp.

Exempelvis i kommunallagen finns en bestämmelse som gäller valet av ledamöter i ett sådant organ för undervisningsförvaltningen som tillsätts för vardera språkgruppen, där det förutsätts att ledamöterna ska höra till respektive språkgrupp.⁵ För det nämnda organets del har det utformats en vedertagen praxis som innebär att man vid valet av ledamöter utgår från den anteckning om modersmålet som registrerats i befolkningsdatasystemet. I praktiken har dock personer kunnat väljas till organet t.ex. på basis av studie- eller hemspråk, eftersom anteckningen om språket kan ha registrerats slumpmässigt.⁶

Begreppet "att höra till en språkgrupp" ska i princip tolkas flexibelt. Med att höra till en språkgrupp avses också annat än det registrerade modersmålet. Frågan om huruvida en person hör till en viss språkgrupp ska således inte avgöras enbart på grundval av det språk som registrerats som personens modersmål. Vid tolkningen ska man beakta också andra faktorer som anknyter till individens språkliga ställning, såsom den språkliga identiteten och bakgrunden samt språkets ställning i individens vardagsliv, liksom individens genuina tvåspråkighet. Vid tolkningen av den nämnda bestämmelsen är det möjligt att också ta hänsyn till individens faktiska språkkunskaper, som kan utvisas bl.a. av att individen har fullgjort sin läroplikt eller avlagt en examen på språket i fråga.⁷ I rättspraxis har man t.ex. ansett att den svenskspråkiga befolkningsgruppen kan företrädas av en person som har svenskspråkig bakgrund eller identitet. Detta förutsätter att personen i fråga har en väsentlig och personlig anknytning till det svenska språket och till personer som använder svenska som modersmål eller som sitt viktigaste språk.⁸

När det gäller tillhörigheten till den berörda språkgruppen bör man för samiskspråkiga personers del också betona kulturen och förståelsen av den. Det finns skäl att notera att den samedefinition som ingår i sametingslagen inte innebär detsamma som att höra till en samisk språkgrupp. Vid tillsättandet av påverkansorganet ska man således inte bedöma om personerna uppfyller samedefinitionen, utan försöka finna samiskspråkiga personer som känner till och förstår den samiska kulturen.⁹

5. Exempel på goda verksamhetsmetoder

Mandattid

Lagen anger inte hur lång påverkansorganens mandattid ska vara, vilket innebär att landskapet kan bedöma vilken mandattid som är ändamålsenlig. Mandattiden kan exempelvis fastställas i enlighet med landskapsfullmäktiges och kommunfullmäktiges mandatperiod. Mandattiden kan dock även vara kortare. Beträffande mandattiden är det också möjligt att avtala om att ungefär hälften av medlemmarna byts ut vid bestämda tidpunkter. Närmare anvisningar om hur mandattiden fastställs kan meddelas i den verksamhetsstadga som antas av landskapsstyrelsen.

Landskapsförvaltningens representation

Det är viktigt att de beslutsfattare och tjänstemän i landskapet som har en central betydelse för de behandlade ärendena deltar i påverkansorganets sammanträden. Beroende på vilken typ av frågor som behandlas kan organet utöver de ordinarie representanterna bjuda in också andra representanter för

⁵ 30 § 2 mom. i kommunallagen

⁶ Harjula & Prättälä 2015

⁷ FvUB 55/2014 rd

⁸ Åbo förvaltningsdomstols beslut 4/0387/1 från 23.12.2014

⁹ Riksdagens grundlagsutskott har ansett att rätten att utträta ärenden hos myndigheter på samiska inte ska anknytas till den samedefinition som ingår i sametingslagen. (GrUB 12/2014 rd)

landskapet för att presentera ärenden som är under beredning och möjliggöra ett direkt informationsutbyte mellan påverkansorganet och de olika förvaltningsområdena och organen i landskapet.

Val av ordförande och sekreterare

Påverkansorganet väljer bland sig en ordförande samt personer till andra behövliga poster, såsom en vice ordförande, sekreterare och vice sekreterare. Samma ordförande kan inneha sin post i organet under hela dess mandattid, eller under en kortare tid. Organet bestämmer självt hur det väljer sin ordförande, vilket innebär att varierande tillvägagångssätt kan komma i fråga. Valsättet kan anges i verksamhetsstadgan.

6. Verksamheten i påverkansorganet för den språkliga minoriteten och för samiskan

Exempel på goda verksamhetsmetoder

Verksamhetsmetoder

Påverkansorganet för den språkliga minoriteten och för samiskan kan utöver sina lagstadgade uppgifter väcka initiativ, ge utlåtanden och lägga fram ställningstaganden i frågor som det betraktar som viktiga för landskapets organ. Representanter för påverkansorganet kan ha rätt att yttra sig och närvara i de organ som landskapet fastställer. För att öka interaktionen kan man även för påverkansorganets medlemmar utse så kallade faddermedlemmar i landskapsfullmäktige.

Om en privat producent av social- och hälsovårdstjänster hos landskapet ansöker om dispens från skyldigheten att producera direktvalstjänster på både finska och svenska¹⁰, finns det skäl att begära ett utlåtande om saken av påverkansorganet.

Val av ärenden för behandling

Det finns skäl för landskapets tjänstemän att föra sådana ärenden som är av betydelse för personer inom den berörda språkgruppen och som är under beredning inom olika förvaltningsområden till påverkansorganet för behandling. För detta talar också invånarnas rätt till inflytande samt den allmänna skyldigheten att beakta invånarnas synpunkter vid beredningen av landskapets servicelöfte, landskapens samarbetsavtal samt samarbetsområdets förslag till social- och hälsovårdsministeriet om hur servicen inom området och utvecklandet av den samt samarbetet landskapen emellan borde beaktas i de riksomfattande målsättningarna.

Till de frågor som berör språkgruppen hör t.ex. följande:

- landskapsstrategin och landskapets språkstrategi eller språkprogram,
- landskapets servicestrategi och servicelöften samt sådana samarbetsavtal mellan landskapen där man avtalar om tryggheten av de språkliga rättigheterna,
- bestämmelser i landskapets förvaltningsstadga rörande tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i landskapets förvaltning på det sätt som anges i språklagen och annanstans i lag,
- de språkkunskapskrav som uppställts för personalen i landskapet och utvecklandet av språkkunskaperna, samt vid behov frågor som hänför sig till landskapets rekryteringsförfarande,
- verksamhetsmetoderna för kommunikationen,

¹⁰ 40 § 2 mom. i valfrihetslagen

- landskapets välfärdsberättelse,
- förändringar av servicestrukturen, samt
- upphandlingsföreskrifterna.

Språkfrågor ska uppmärksammas ur ett brett perspektiv

Språkfrågorna ska beaktas i ett tillräckligt tidigt skede i all verksamhet i landskapet. Det är också viktigt att aktörerna i landskapet känner till påverkansorganet och kan utnyttja dess expertis. Då man bereder ärenden som är av betydelse för den berörda språkgruppen ska organet automatiskt inkluderas i arbetet. Det är ändamålsenligt att föreskrifter om beaktandet av de språkliga rättigheterna tas in i de dokument som styr verksamheten i landskapet.

Utarbetandet av en verksamhetsstadga

För främjande av påverkansorganets verksamhet är det önskvärt att landskapsstyrelsen antar en verksamhetsstadga för organet, där det föreskrivs bl.a. om följande:

- organets lagstadgade och övriga uppgifter,
- antalet medlemmar och hur de väljs,
- eventuella sektioner och deras uppgifter,
- organets mandattid,
- sammanträdes- och verksamhetspraxis,
- vid behov om organets språk,
- hur organets ordförande väljs,
- hur sekreteraruppgifterna sköts,
- hur verksamhetsplanerna utarbetas,
- hur verksamhetsberättelserna utarbetas, samt
- hur påverkansorganets berättelse och initiativ ska behandlas i landskapets organ, om detta inte anges i landskapets förvaltningsstadga.

Angående verksamhetsstadgan för påverkansorganet för samiskan ska man förhandla med sametinget.

Samarbete och information om verksamheten

Påverkansorganet ska med fördel ordna diskussionsmöten och kundråd samt utföra enkäter för att samla in en mångfald av åsikter av enskilda personer som hör till den berörda språkgruppen och av föreningar i landskapet. Organet kan också samarbeta med andra landskaps påverkansorgan.

När påverkansorganet tar upp ett ärende som gäller viss verksamhet eller ett visst område för behandling, kan organet vid behov bjuda in exempelvis en representant för en viss förening eller en erfarenhetsexpert till sammanträdet, eller ordna ett separat möte där temat behandlas. Därmed kan man säkerställa att organet har tillgång till sakkunskapen hos de personer i språkgruppen som det aktuella ärendet berör. Vid beredningen av större ärendehelheter kan man tillsätta en underordnad arbetsgrupp för att stöda organets arbete.

Påverkansorganet ska även självt vara aktivt och göra sin verksamhet känd såväl bland landskapets tjänstemän som bland den språkgrupp som organet representerar.

Organets verksamhet ska vara synlig. Organet ska delta i lämpliga evenemang så att det är lätt att ta kontakt med dess medlemmar och så att allmänheten vet vem de är.

Genom samarbete med andra påverkansorgan för den språkliga minoriteten och för samiskan är det möjligt att dela god praxis och få goda idéer för verksamheten.

Goda exempel på främjande av påverkansorganets verkningsfullhet:

- representation, närvarorätt i landskapsstyrelsen/fullmäktige,
- språkambassadörer,
- översättningstjänster,
- bench-marking med andra påverkansorgan för den språkliga minoriteten,
- att nå den berörda språkgruppen inom området exempelvis med hjälp av särskilda enkäter eller sådana elektroniska demokratitjänster som justitieministeriet tillhandahåller,
- landskapets eller tjänsteproducenternas språkförbindelser,
- språkkonsekvensbedömningar, samt
- granskningar utförda av granskningsnämnden.

7. Länkar

<https://oikeusministerio.fi/sv/sprakliga-rattigheter>

[Uppföljningsindikatorer för de språkliga rättigheterna:](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161089)

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161089>

dinasikt.fi

utlatande.fi

[RP 15/2017 Regeringens proposition till landskapslag och reform av social och hälsovården](#)

8. Källförteckning

Sametingslag (974/1995)

Kommunallag (410/2015)

RP 15/2017 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av landskap och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården samt till lämnande av underrättelse enligt artikel 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse

RP 16/2018 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om kundens valfrihet inom socialoch hälsovården och till vissa lagar som har samband med den

GrUB 12/2014 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av sametingslagen och strafflagen

FvUB 55/2014 rd, Förvaltningsutskottets betänkande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till kommunallag och vissa lagar som har samband med den

Åbo förvaltningsdomstols beslut 4/0387/1 från 23.12.2014

Harjula & Prättälä 2015; Kuntalaki – Tausta ja Tulkinnat; Harjula & Prättälä, 2015, Alma Talent Oy

Uppföljningsindikatorer för de språkliga rättigheterna; Justitieministeriets publikation 42/2018